

Závěr: zhodnocení úpravy de lege lata a úvahy de lege ferenda

Tato rigorózní práce byla s ohledem na svůj název zaměřena především na trestní postih mládeže, jehož rozboru se věnuji především, současně jsem se ale pokusila upozornit na hlavní příčiny a rysy kriminality mládeže, neboť bez jejich znalosti nelze dle mého názoru přesně pochopit účel trestního postihu mládeže ani jej správně uplatňovat. Krátce jsem poukázala také na dlouhý vývoj, kterým právní úprava prošla, než nabyla svojí současné podoby.

V úvodu práce jsem si položila otázku, zda byla samostatná úprava soudnictví nad mládeží nutná, zda její dnešní znění a aplikační praxe odpovídá potřebám a specifikům této kategorie pachatelů a cílům, které jsou jejich postihem sledovány. Dospěla jsem k závěru, že samostatná právní úprava soudnictví nad mládeží byla nutností, kterou si specifický charakter kriminality mládeže žádá. Teprve touto novou a samostatnou úpravou je možné se dostatečně věnovat všem aspektům nutně odlišného zacházení s mladistvými oproti dospělým pachatelům. Vzhledem k obsažnosti nové právní úpravy by nebylo vhodné ani přehledné tuto zahrnout do trestního zákona. Navíc základní idea ZSM, a sice že mládež je třeba vychovávat a ne trestat, je odlišná od ducha trestního zákona, zaměřeného více represivně a do minulosti, a také proto je na místě jejich oddělenost a pouze subsidiární užití trestního zákona a trestního řádu tam, kde ZSM nemá svoji vlastní úpravu.

Jako jeden z největších nedostatků ZSM vidím skutečnost, že do právní úpravy nebyla zařazena kategorie osob blízkých věku mladistvých, což by byli osoby ve věku 18 – 21 let. Jsem přesvědčena, že se jedná o samostatnou a specifickou kategorii, která by neměla podléhat stejné úpravě jako dospělí pachatelé, protože vyžaduje odlišný přístup. Poznatky psychologie potvrzují, že vývoj jedince není v tomto věku ani zdaleka ukončen, a kriminologické výzkumy svědčí o tom, že činy této kategorie osob mají blíže k mladistvým než k dospělým pachatelům. Této věkové kategorii by proto daleko více slušelo zařazení do ZSM.

Hranice trestní odpovědnosti, která je v současné době 15 let, má být v souvislosti s rekodifikací trestního práva snížena na 14 let. Tuto změnu chápu jako krok zpět, neboť se domnívám, že právě současná úprava relativní trestní odpovědnosti od 15 let zcela reflektuje vývoj nezletilého a potřeby společnosti, navíc i za stávající situace je možné uložit sankci dětem mladším 15 let, a to i dosti citelnou.

Kriminalita mládeže klesá, a i kdyby tomu tak nebylo, nedomnívám se, že tvrdší postih mladistvých a snížení hranice trestní odpovědnosti by tento problém vyřešily.

Zákon ponechává velký prostor Probační a mediační službě a s prací probačních úředníků počítá v řadě ustanovení, především při výkonu výchovných a trestních opatření. Nicméně probační úředník je při práci limitován nedostatkem pravomocí vůči mladistvému nebo dítěti mladšímu 15 let, kdy například v případě porušení podmínek probačního dohledu může probační úředník mladistvému pouze udělit výstrahu, a to maximálně dvě za rok, které nejsou rozhodnutím podle trestního řádu, a dále může informovat o této skutečnosti předsedu senátu soudu pro mládež, který dohled nařídil. Možnost reakce na porušení dohledu mladistvým je tedy minimální. V praxi sice dle vyjádření samotných probačních úředníků problémy příliš často nenastávají, ale to je spíše důsledek vhodné komunikace probačních úředníků s mladistvým a jeho zákonnými zástupci, než zákonné úpravy.

Nicméně absence donucovacích prostředků v rukou probačních úředníků není dle mého názoru takovým problémem, jako nedostatek probačních úředníků i finančních prostředků, což znemožňuje realizovat některá opatření tak, aby skutečně naplnila účel ZSM beze zbytku, například pobytové probační programy, s nimiž jsou dobré zkušenosti v zahraničí, či spolupráce probačních úředníků se soudci a mladistvým již během přípravného řízení, která je sice zákonem předpokládána, ale v praxi je bohužel utopí.

Speciální zacházení s mladistvými delikventy je zákonem zajištěno výčtem opatření, jež je možné mladistvým uložit za spáchané provinění. Kromě trestních opatření, která jsou oproti trestům uvedeným v trestním zákoně modifikována pro potřeby zacházení s dospívajícími (snížení trestní sazby, snížení maximální výměry obecně prospěšných prací, omezení uložení zákazu činnosti atd.), a kromě ochranných opatření, rozšířených o ochrannou výchovu, je možné mladistvým uložit celou škálu výchovných opatření. Právě tento druh opatření by měl zajistit výchovné působení na mladistvého delikventa a nejvíce přispět k jeho nápravě. Vzhledem k tomu, že opatření trestní, ochranná i výchovná lze ukládat buď samostatně, nebo je lze až na výjimky vzájemně kombinovat, je dostatečně zajištěno, že konečná sankce bude ušita mladistvému doslova „na míru“. Výčet opatření považuji za dostatečný, navrhované opatření domácího vězení by nicméně mohlo být přínosem v případě těch pachatelů, které je sice potřeba omezit na svobodě, ale vzhledem k jejich vlastnostem a rodinným poměrům postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim. V případě zavedení

tohoto trestního opatření bude nutné dostatečně přesně a důsledně upravit jeho výkon, neboť zejména v případě mladistvých, kteří žijí se svými rodiči, by výkon tohoto trestního opatření mohl výrazně omezit jejich možnosti, co se nakládání s volným časem týká. Tento problém by vyřešilo stanovení určitého počtu hodin týdně určených k vycházkám a poskytnutí například 14 dnů za rok, během nichž se mladistvý může dlouhodobě vzdálit z určené trasy.

Co se týče úpravy obsažené v III hlavě ZSM, tedy řízení ve věcech dětí mladších 15 let, mám za to, že výčet jim ukládaných opatření je nedostačující a měl by být rozšířen o některá výchovná opatření ukládaná mladistvým, například napomenutí s výstrahou či výchovné povinnosti či výchovná omezení, neboť současná tři opatření neposkytují dostatečnou variabilitu a možnost zvolit takové opatření nebo kombinaci opatření, aby skutečně přesně vystihlo potřeby konkrétního dítěte a v co největší míře vedlo k předcházení páchaní další trestné činnosti.

Za vhodné bych taktéž považovala, kdyby Probační a mediační služba byla kontaktována ihned poté, co orgány činné v trestním řízení pojmou důvodné podezření, že čin spáchalo dítě mladší 15 let. Probační úředník by tak mohl ihned kontaktovat dítě, jeho rodinu, čin s nimi prokonzultovat a nedocházelo by k tomu, že se dítě k činu vyjadřuje až u soudu po více než roce od jeho spáchání.

V současné době je dohled probačního úředníka nad dítětem mladším 15 let chápán tak, že aktivitu vyvíjí především probační úředník, který dochází za dítětem do školy či domů, a dítě samotné nebo jeho zákonní zástupci pouze s probačním úředníkem komunikují, což pro některé rodiny nepředstavuje dostatečný impuls ke změně postojů a vzorů, které dítěti poskytuje. Také s ohledem na nedostatečné personální obsazení Probační a mediační služby ČR a s tím souvisejícím časovým vyčerpáním úředníků bych jako vhodnou změnu viděla zakotvení povinnosti zákonných zástupců dítěte dostavovat se s dítětem pravidelně do kanceláře probačního úředníka, aby dopad tohoto opatření byl citelnější.

Současné znění ustanovení § 90 odst. 1 ZSM, které státnímu zastupitelství ukládá povinnost vždy podat návrh na uložení opatření ve všech případech, v nichž zjistí, že pachatelem je dítě mladší 15 let a že trestní stíhání je nepřipustné pro nedostatek věku, považuji za příliš tvrdé a odporující zájmům dítěte. Státní zástupce musí podat návrh na uložení opatření i v případě, kdy není žádný důvod pro jeho uložení, tedy např. v případě, kdy dítě žije ve zcela stabilizovaných poměrech, spáchaného činu upřímně lituje, jeho rodiče uhradili škodu a byla učiněna veškerá opatření, aby se dítě

v budoucnosti podobných činů vyvarovalo. V případě mladistvého by bylo možno postupovat např. formou odklonu, u dítěte však nic takového možné není a státní zástupce tak musí trvat na návrhu, i když ví, že soud od uložení opatření upustí. Přitom pokud by se do věci zapojila Probační a mediační služba a státní zástupce by měl širší možnost reakce dle vlastního uvážení jako je tomu u mladistvých, jistě by tento rychlejší postup více přispěl k naplnění účelu ZSM.

I přes uvedené výtky soudím, že právní úprava soudnictví ve věcech mládeže v zásadě splnila očekávání a požadavky odborné veřejnosti i praxe. Vytvořením a přijetím samostatné právní úpravy této problematiky Česká republika navázala na moderní prvorepublikovou úpravu a přidala se ke státům s vyspělou úpravou soudnictví ve věcech mládeže. Na druhou stranu je zřejmé, že ani nejdokonalejší zákon nedokáže sám o sobě snížit kriminalitu mládeže, a proto je nutno se zaměřit především na příčiny delikvence, kterými jsou zejména výchova v rodině, nevhodný způsob trávení volného času a také vliv okolí. Tyto příčiny žádný zákon významně neovlivní. Proto je třeba hledat řešení v samotné společnosti, neboť trestní právo by mělo být až poslední možností vedoucí k nápravě osobnosti mladého člověka.